

Conclusies uit een externe beoordeling van de Bossenstrategie (LNV nota 'Bos van de toekomst')

Eef Arnolds

Het ministerie van LNV heeft in samenwerking met de provincies onlangs een voorstel voor nieuw bosbeleid gelanceerd, de Bossenstrategie. De beleidsvoornemens zijn samengevat in de nota 'Bos van de toekomst'. In mijn hoedanigheid als bosecoloog en natuurbeschermer heb ik de doelstellingen en maatregelen in deze nota en andere stukken bestudeerd en geëvalueerd.

Ik kom tot de verontrustende conclusie dat de voorgestelde Bossenstrategie op dubieuze wijze tot stand is gekomen, getuigt van een zeer eenzijdige visie op bossen, onjuistheden en misleidingen bevat, grote omissies kent, zeer schadelijk zal zijn voor onze bossen, averechts zal werken voor de belangrijkste doelstellingen van de Bossenstrategie (vergroten biodiversiteit en verhoogde opslag van koolstof i.v.m. Klimaatakkoord) en zal leiden tot meer maatschappelijke onrust. Daarom heb ik op persoonlijke titel een Alternatieve Bossenstrategie opgesteld met de titel 'Een toekomst voor bossen en bomen'. Zie: <https://scheppingorg.files.wordpress.com/2021/01/een-toekomst-voor-bossen-en-bomen.pdf>.

Hieronder volgen de twintig belangrijkste conclusies uit dit rapport, met een verwijzing naar de betreffende hoofdstukken voor een uitgebreidere argumentatie.

1. De Bossenstrategie is een eenzijdige, houtteeltkundige visie op bossen. Basisinformatie over Nederlandse bossen en bomen ontbreekt erin. Andere visies vanuit de bosecologie en bosbeleving komen niet aan bod. Daardoor is de Bossenstrategie onevenwichtig, onvolledig en niet representatief (hoofdstuk 2).
2. De Bossenstrategie stelt dat de ontboste oppervlakte ten behoeve van open natuur in het kader van Natura2000 'ruimhartig zal worden gecompenseerd' door aanleg van 3400 ha nieuw bos. Sinds 2013 is echter ruim 11.100 ha ontbost. Er moet dus 11.100 ha bos 'ruimhartig' worden gecompenseerd (hoofdstuk 3).
3. Nieuwe bossen vormen alleen in oppervlakte een compensatie voor oude bossen, niet wat betreft ouderdom van bomen, biodiversiteit, koolstofbinding, esthetische en recreatieve waarde. Aanvullende compenserende maatregelen behoren daarom te zijn: (1) uitbreiding van bosreservaten met 11.100 ha en (2) opschorting van verdere ontbossing ten behoeve van open natuur in afwachting van een evaluatie van afgeronde projecten en een herbeoordeling van geplande projecten (hoofdstuk 3).
4. In 'Bos van de toekomst' wordt het planten van 34.000 ha nieuw bos geagendeerd. Nieuwe bossen hoeven niet per sé te worden aangeplant. Het stimuleren van spontane bosontwikkeling wordt niet genoemd, maar is een natuurlijk, aantrekkelijk en goedkoop alternatief. De financiële, planologische en juridische basis voor bosuitbreiding is zeer zwak. De reservering van 14,5 miljoen euro staat in geen verhouding tot de 1,5 miljard euro, uitgetrokken voor bestaand bos. Een herverdeling van financiën is noodzakelijk (hoofdstuk 3).
5. De planning van nieuwe bossen verdient andere accenten. Aanleg moet speciaal worden gestimuleerd in brede beekdalen en veenweidegebieden vanwege de gunstige effecten op de biodiversiteit, waterhuishouding, bodemdaling en de beperking van de uitstoot van broeikasgassen uit verdrogend veen. Bosuitbreiding op sterk bemeste landbouwgrond levert bos op met zeer geringe natuurwaarden. Het vooraf verwijderen van de bovengrond is in dat geval noodzakelijk (hoofdstuk 3).
6. In de Bossenstrategie is een programma opgetuigd voor herstel van 'vitaal bos', ofwel 'gezond bos', ter waarde van 1,5 miljard euro. Een overzicht van de huidige gezondheid van onze bossen en eventuele vitaliteitsproblemen ontbreekt echter. Er doen zich geen grote gezondheidsproblemen voor, alleen specifieke plagen bij enkele boomsoorten. Het begrip bosvitaliteit wordt in de Bossenstrategie oneigenlijk gebruikt voor bossen die aan een door mensen opgesteld eisenpakket moeten voldoen, waarvan de meeste niets met gezondheid hebben te maken (hoofdstuk 4).
7. Om bossen te laten voldoen aan het eisenpakket van de opstellers van de Bossenstrategie zou 'revitalisering' noodzakelijk zijn. In het kader van revitalisering worden 20 maatregelen

voorgesteld, zoals verhogen humusgehalte, aanplanten rijkstrooiselsoorten, nutriëntengift, versterken menging, stimuleren verjonging, droogteresistente bomen planten, aanpassen wildstand, bodemorganismen introduceren, oud bosplanten introduceren, enzovoorts. Door dit intensieve tuinieren zullen onze bossen onherkenbaar van karakter veranderen en onherstelbare schade oplopen. Revitalisering lijkt vooral een voorwendsel om voedselarme, goed functionerende bossen op zandgrond om te vormen naar voedselrijke bossen met een grotere houtopbrengst (hoofdstuk 4).

8. Het grootste milieuprobleem voor bossen is de te hoge stikstofbelasting. Volgens 'Bos van de toekomst' wordt in 95% van de bossen de norm voor kritische stikstofdepositie overschreden. Voor een aanpak van dit probleem wordt in die nota verwezen naar het landelijke beleid. Er wordt verder geen aandacht aan besteed. De maatregelen voor 'revitalisering' van bossen doen denken aan het Programma Aanpak Stikstof (PAS), een technocratische benadering om de overmaat aan stikstof in Natura2000-gebieden te compenseren die door de rechter nietig is verklaard. Een ezel stoot zich geen tweemaal aan dezelfde steen (hoofdstuk 4).
9. Het al dan niet toestaan van vlaktekop tot 0,5 hectare heeft in 'Bos van de toekomst' een open eind vanwege een nog onbeantwoorde vraag van de Vaste Kamercommissie aan de minister over de ecologische effecten van vlaktekop. Het is inmiddels duidelijk dat vlaktekop desastreus is voor de biodiversiteit van bosorganismen. Vlaktekop is ook nadelig voor het vastleggen van koolstof en economisch verliesgevend. De maximum grootte van groepenkap zou dus niet meer dan 0,1 hectare mogen bedragen. Het streven naar een grotere oppervlakte is slechts een voorwendsel voor intensieve houtteelt (hoofdstuk 4).
10. In 'Bos van de toekomst' wordt een uitbreiding van natuurbos voorgesteld tot 39% van het bosareaal. Schijn bedriegt. Natuurbos is hier niet bedoeld in de traditionele zin van bos zonder beheer (bosreservaat), maar als bos met als primair doel biodiversiteit. In zulke 'natuurbossen' wordt extra intensief beheer gepropageerd om de biodiversiteit op gekunstelde wijze te vergroten door revitaliseringsmaatregelen (zie opmerking 7). Het gevolg zal een zeer kostbaar tekentafelbos zijn, van aanleg tot houtoogst intensief gestuurd door mensen (hoofdstuk 4).
11. In de Alternatieve Bossenstrategie wordt een alternatief geschetst voor beheer van bestaande bossen. Kort samengevat: zoveel mogelijk zelfregulerende bossen zonder beheer. In deze onzekere tijden is dat de minst riskante optie voor duurzaam behoud van onze bossen. Indien nodig of wenselijk kan zeer kleinschalig, natuurvolgend beheer worden toegepast. Dit alternatief is natuurlijker, beter voor het bos, de biodiversiteit, het klimaat, de recreatie, en véél goedkoper (hoofdstuk 4).
12. In 'Bos van de toekomst' wordt de aanleg van 150.000 km houtwallen en andere lijnvormige landschapselementen aangekondigd. Een deugdelijke financiële, planologische en juridische onderbouwing ontbreekt. De reservering van 17,5 miljoen euro staat in geen verhouding tot de 1,5 miljard euro voor bestaand bos. Daardoor is het realiteitsgehalte van dit beleidsvoornemen gering. Een herverdeling van financiën is noodzakelijk (hoofdstuk 5).
13. Groene landschapselementen in agrarisch gebied zijn sterk afgenomen. In 'Bos van de toekomst' wordt behoud van nog bestaande elementen noodzakelijk geacht. Er worden echter geen instrumenten aangereikt om dit te realiseren, terwijl er nog dagelijks houtwallen verdwijnen. Dit beleidsdoel vraagt geen woorden, maar daden (hoofdstuk 5).
14. Boslandbouw (agroforestry) moet volgens de Bossenstrategie worden gestimuleerd. Het is een nieuwe, intensieve vorm van landbouw, waarbij nooit bos zal ontstaan. Een geschatte bosuitbreiding met 7000 ha door boslandbouw is dan ook uit de lucht gegrepen (hoofdstuk 5).
15. In de Bossenstrategie wordt vergroening van steden en dorpen gepland door een toename van het aantal bomen met 1% per jaar, zonder financiële, planologische en juridische onderbouwing. Het aantal bomen in bebouwing neemt intussen nog steeds af. Daardoor is het realiteitsgehalte van dit voornemen gering, evenals de geplande aanleg van 5000 ha nieuw bos in de bebouwde omgeving. Een herverdeling van financiën is noodzakelijk (hoofdstuk 5).
16. De grootste economische waarden van bossen, natuurrecreatie en koolstofopslag, worden in 'Bos van de toekomst' niet vermeld. Ze worden in bosrijke gebieden geschat op respectievelijk 2000-10.000 euro en minimaal 100 euro per ha per jaar. In 'Bos van de toekomst' wordt

gesteld dat de recreatiemogelijkheden in bossen zullen verbeteren door revitalisering. Dat is onjuist. Ze zullen juist sterk afnemen door een toename van kap en andere beheermaatregelen in bossen (hoofdstuk 6).

17. In 'Bos van de toekomst' wordt veel aandacht besteed aan het oogsten van hout, maar dit is in Nederland nauwelijks van betekenis. Driekwart van het hout wordt met overheidssubsidies omgezet in bio energie, waarbij meer CO₂ vrijkomt dan in kolen- en gascentrales. Het resterende inlandse hout draagt slechts 6% bij aan het Nederlandse verbruik van materiaalhout. In de afgelopen 40 jaar was houtoogst zonder beheersubsidie in Nederlandse bossen verliesgevend.
In 'Bos van de toekomst' wordt een toename van de houtoogst voorgesteld. Dit plan is in uit den boze omdat het indruist tegen alle andere doelstellingen van de Bossenstrategie: meer dood hout in het bos, toename van de biodiversiteit en koolstofopslag en vergroting van de recreatieve waarde. Houtoogst moet daarom worden geminimaliseerd (hoofdstuk 6).
18. In 'Bos van de toekomst' wordt veel belang gehecht aan 'onafhankelijke en objectieve kennis' als basis voor de Bossenstrategie. In de praktijk is dit dubieus. De opdracht voor het opstellen van de Bossenstrategie is door de minister van LNV verstrekt aan de Unie van Bosgroepen i.s.m. Stichting Probos en Staatsbosbeheer, alle drie gericht op werkzaamheden in bossen en financieel afhankelijk van LNV. Dit wekt tenminste de schijn van belangenverstrengeling, hetgeen door de inhoud van de Bossenstrategie lijkt te worden bevestigd (hoofdstuk 8).
19. Volgens 'Bos van de toekomst' hecht het ministerie van LNV veel waarde aan communicatie, betrokkenheid en participatie. De praktijk leert anders. Geen van de vele kritische groepen van bos- en bomenliefhebbers was betrokken bij de formulering van de Bossenstrategie. Ook in de toekomst is voor inspraak geen plaats. Hetzelfde geldt voor bosdeskundigen met een meer natuurlijke visie op het bosbeleid. In de Bossenstrategie is ook geen woord te vinden over de onmisbare participatie van duizenden vrijwilligers bij het verzamelen van kennis over biodiversiteit, kleinschalig beheer van bomen en bossen en natuureducatie. Waar is de betrokkenheid van LNV bij de samenleving (hoofdstuk 8)?
20. De Bossenstrategie blijkt niet zozeer te zijn gebaseerd op kennis, maar op kennishiaten (hoofdstuk 8). Er is geen kosten-batenanalyse gemaakt, noch een risicoanalyse of een haalbaarheidsstudie. Er zijn geen alternatieven onderzocht. Er zijn nog geen monitoring- en evaluatiecriteria opgesteld. Opmerkelijke omissies bij een project van deze omvang. Daardoor zijn de maatregelen in het kader van de Bossenstrategie onverantwoord (hoofdstuk 9).

Eef Arnolds, 21 januari 2021.

Over de auteur:

Dr. Eef Arnolds (1948) heeft biologie gestudeerd aan de Rijksuniversiteit Utrecht en is daar gepromoveerd op een proefschrift over ecologie van paddenstoelen. Hij was tot zijn pensionering universitair hoofddocent boscologie aan de Universiteit van Wageningen en directeur van het Biologisch Station te Wijster. Hij is de auteur van tientallen wetenschappelijke en populaire publicaties op het gebied van paddenstoelen en boscologie.